

ПОШУК ЖІНОЧОЇ ТОЖСАМОСТІ У МАЛІЙ ПРОЗІ ДОРІС ЛЕССІНГ

У статті проаналізовано особливості художньої організації тексту англійської письменниці Доріс Лессінг на основі короткого оповідання «До кімнати №19». Зроблена спроба визначити сутність психологічних елементів творення «Я-особи» у літературній спадщині англійської письменниці.

Ключові слова: внутрішня організація тексту, мала проза, коротке оповідання, тожсамість, гендерний психологізм, творення «Я-особи», фемінізм, закритий простір.

Lutsyk V., Zymomyra I. The Search for Female Identity in Doris Lessing's Short Fiction. The article aims to analyze the peculiarities of textual organization which are employed by the English writer Doris Lessing based on her short story «To Room 19». An attempt was made to define the essence of psychological elements pertaining to the creation of personal self in the literary output of the English writer.

Key words: internal organization of the text, short fiction, short story, identity, gender psychology, creation of personal self, feminism, enclosed spaces.

Постановка проблеми. Трансформація світоглядної парадигми упродовж 60-х рр. ХХ ст. внесла новаторське розуміння стосовно жанрової дефініції малих прозових форм в англійській літературі. Відомий ірландський письменник і літературознавець Френк О'Коннор (1903 – 1966) у ґрунтовній студії «Самотній голос: дослідження короткого оповідання» («The Lonely Voice: A Study of the Short Story, 1963») окреслює коротке оповідання, власне, як жанр «репрезентантів тих прошарків населення, які перебувають у стані першопрохідців. Вони, за його переконанням, наділені особливим місцевим колоритом» [13, 20]. Суголосним спостереженню Ф. О'Коннора у цьому контексті постає твердження визначної англійської дослідниці Клер Генсон, яке вона виклала у фундаментальній критичній праці «Коротке оповідання і мала проза, 1880 – 1980» («Short Stories and Short Fictions, 1880 – 1980», 1985) [10]. На думку авторки монографії, формальні особливості малих епічних жанрів (фрагментарність, розірваність, незавершеність, обтічність) поєднуються з їхньою ідейною маргінальністю, а водночас і з фактом використання форми для «опису витіснених зі свідомості болісних, су-

перечливих почуттів і спогадів, неприємних бажань і думок» [10, 2]. Творче кредо англійської письменниці Доріс Лессінг пов'язується саме з устремлінням тих активних авторів, творчість яких характеризує потяг до розкриття патологічних станів людини.

Відомий англійський критик Маргарет Дребл описує авторку твору «До кімнати №19» як майстриню пера, яка постійно змінює «напруженість, тональність, місце, перестрибує через десятиліття, рухається у напрямку майбутнього, задокументовує, осмислює та описує злочинні події» [7, 52]. Така позиція не є унікальною для представників різних національних літературних систем. В українській літературі таке бачення своїх художніх моделей властиве, приміром, Еммі Андіївській [2]. Варто наголосити: гендерна проблематика коротких оповідань англійської письменниці не набула значного розголосу в українському літературознавстві [1; 3]. Звідси – актуальність дослідження.

Аналіз досліджень. Досі відсутні фундаментальні праці, що були б присвячені проблематиці малої прози Д. Лессінг 60-х рр. ХХ ст. З-поміж монографічних праць варто відзначити студії англійських літературознавців. Відомі англійські критики Єва Гангер у студії «Божественність у короткому оповіданні Доріс Лессінг «До кімнати №19» («Madness in Doris Lessing «To Room Nineteen», 1987) [11] та Лінда Галіскі у дослідженні «Повернення до ірраціонального: незбагненні героїні коротких оповідань «Сумна жінка» та «До кімнати №19» («Redeeming the Irrational: The Inexplicable Heroines of 'A Sorrowful Woman' and 'To Room Nineteen', 1990) [9] аргументовано розглядають названий твір крізь призму процесів конструкції й деконструкції, розуміння ролей інших людей, необхідності вдосконалення через постійні зміни самоусвідомлення з акцентом на жіночу суб'єктивність. Обидві дослідниці дійшли висновку: у даному короткому оповіданні зримо проступає ряд психологічних факторів. Вони охоплюють особистісну тривогу у рамках нової феміністичної ери з боку жінки патріархального типу.

Свій внесок у розуміння досліджуваного короткого оповідання Д. Лессінг також внесли Гарольд Блум («Доріс Лессінг» («Doris Lessing», 2003) [4], Дороти Брустер («Доріс Лессінг» («Doris Lessing», 1965) [5], Рула Куавас («Коротке оповідання Д. Лессінг «До кімнати №19»: Подорож Сюзен у внутрішній простір інакшості» («Lessing's To Room Nineteen: Susan's voyage into the Inner Space of Elsewhere», 2007) [16], Пік Олінг («Доріс Лессінг» («Doris Lessing», 2001) [14], Вірджинія Пруїт («Необхідний баланс: Тема у малій прозі Д. Лессінг» («The Crucial Balance: A Theme in Lessing's Short Fiction», 1981) [15], Керрін Фішберн («Неочікуваний всесвіт Доріс Лессінг: дослідження техні-

ки нарративу» («The Unexpected Universe of Doris Lessing: A Study in Narrative Technique», 1985) [8].

Мета статті полягає у висвітленні особливостей художньої організації тексту у малій прозі Д. Лессінг на основі короткого оповідання «До кімнати №19».

Виклад основного матеріалу. Головна героїня короткого оповідання Сюзен Ролінгс, на думку Є. Гантер, перебуває «у коконі колективно нав'язаної ідентичності» [11, 94] дружини як представниці урбанізованого світу, завжди доступної люблячої матері. Вона поступово усвідомлює, що була ніким все своє життя, а можливість для справжнього життя існує для неї виключно поза межами суспільного схвалення. Саме така зовнішня оболонка потрібна Сюзен Роулінгз для захисту власної жіночої території. Перебування у «кімнаті-коконі» набуває рис реакції на обмеження старого патріархального устрою. Така реакція промаркована образним метафоричним порівнянням: «She tried to shrink herself back into the room, a snail pecked out of its shell and trying to squirm back» [12, 432] / «Вона намагалася переміститися назад у кімнату, ніби той слимак, який висунув голову з черепашки, а зараз знову ховав її, відсахуючись у зворотному напрямку» (переклад – В. Л., І. З.).

Трагізм ситуації полягає у постійних намаганнях чоловіка Сюзен проникнути у приватне середовище його дружини, а звідси – розірвати кокон творення нової особистості.

Сюзен усамітнюється у замкнутому просторі кімнати № 19 заради жаданого душевного зцілення й подолання стану виснаженості та ізоляції. Її уявна подорож у просторі мікрокосмосу власного єства надає їй відчуття незалежності звільнення від родинних обов'язків, відкриває перед нею нові виміри буття, сприйняття реальності. У цьому контексті слід наголосити: Д. Лессінг завжди виявляла зацікавленість просторовими мандрівками у незвичні місцини: від безкрайньої Африки до за-капелків кімнат і будинків. Несяжний всесвіт людської психіки містить у собі спрагнений «інший вимір». Американська дослідниця Тереза де Лауретіс поміщує окреслений вимір «на маргінес панівних дискурсів, суспільного простору закарбованого у шпаринах інституцій і тріщинках владного апарату» [6, 25]. У короткому оповіданні «До кімнати № 19» цей вимір набуває онтологічного значення для Сюзен, оскільки він радше відповідає на екзистенційне питання «хто?», ніж «де?».

Життя головної героїні, з першого погляду, видається успішним: міцна сім'я, виховання чотирьох дітей, широке коло друзів. Таке життя можна охарактеризувати такими ознаками, як мудрість, людяність, любов. Тому перехід Сюзен у пригнічений стан після викриття зради

чоловіка є логічним результатом кризової ситуації: «It was banal, too, when one night Matthew came home late and confessed he had been to a party, taken a girl home and slept with her. Susan forgave him, of course. Except that forgiveness is hardly the word. Understanding, yes. But if you understand something, you don't forgive it: forgiveness is for what you don't understand.» [12, 416] / «Справа виявилась банальною, коли однієї ночі Метью повернувся додому пізно і зізнався, що після вечірки відвіз співробітницю додому і переспав з нею. Сюзен, звичайно, йому пробачила. Проте вибачення тут – не те слово. Розуміння – так. Але коли ти розумієш, то не пробачаєш: пробачити можна те, чого ти не здатен зрозуміти» (переклад – В. Л., І. З.).

Аналіз оповідання Д. Лессінг розкриває у тексті лицемірство і самопотурання Метью, власне, як слабкого чоловіка. Він – залежна дитина, яка завжди вимагає емоційної підтримки від інших і при цьому залишається байдужим до емоційних потреб близьких їй людей. Ось, ілюстрація: «But Susan, what sort of freedom can you possibly want—short of being dead! Am I ever free? I go to the office, and I have to be there at ten—all right, half past ten, sometimes. And I have to do this or that, don't I? Then I've got to come home at a certain time» [12, 425] / «Але Сюзен, якої саме свободи ти потребуєш, звісно, окрім смерті!? Чи є у мене бодай якийсь вільний час? Я їду в офіс і мушу там з'явитися до десятої години – ну, інколи пів на одинадцятку. А потім я маю зробити і те, і се. Зрештою, я повинен повернутися додому у чітко визначений час» (переклад – В. Л., І. З.).

Прийняття ролі підлеглої приносить для Сюзен акцептацію базового існування. Це заперечує її суб'єктність, креативність та внутрішню незалежність за власною волею, оскільки вона є тільки об'єктом відносин у родинному житті. У кінцевому рахунку така життєва позиція призводить до постійного самообману та заточення у стінах власного будинку. При цьому будинок у названому короткому оповіданні – це конкретизований символ раціонального патріархального устрою. Він постає центральною складовою, самобутнім ядром короткого оповідання Д. Лессінг, оскільки віддзеркалює інтеріоризацію системи цінностей Сюзен. Периферійна частина деструктивних потягів головної героїні зосереджена навколо метафоричного образу саду. Його просторова конфігурація охоплює ірраціональні елементи, демонічні атрибути людського буття. На початку оповідання ідентичність Сюзен піддається впливу непритаманних їй сил інакшості. Вона намагається уникати території саду, де її внутрішній демон, на відміну від меж будинку, звільнюється. Однак, з часом зримими постають пошуки саду: «When she heard Harry

and Matthew explaining it to the twins with Mrs Parkes coming in: 'Yes, well a family sometimes gets on top of a woman...' she had to go right away to the bottom of the garden until the devils of exasperation had finished their dance in her blood» [12, 419] / «Коли вона почула, як Гаррі і Метью пояснюють це близнюкам, головню у пов'язі з фразою місіс Паркс «ну, інколи сім'я сідає жінці на голову...», вона відразу вирушила у сад, подалі від дому. Вона залишалася там, допоки бісики роздратування закінчили свій танець, потопаючи у її крові» (переклад – В. Л., І. З.).

До головної героїні поступово приходять усвідомлення: її родинна оселя – це форма соціального ув'язнення: «Мое життя, – зв'язється вона собі, – схоже на тюремний термін...» / «it was like living out a prison sentence» [12, 417]. Натомість її власне ество постає виявом штучних суспільних ролей: «Потенціал Сюзен перебуває на зберіганні у холодильнику» / «Her own potential has been in cold storage» [12, 429] і «її розп'яли на хресті» / «nailed her to her cross» [12, 423]. Пройшовши через муки відповідальності перед оточуючими, вона чинить опір прагненню інших перетворити її у того, ким вона насправді не є. Проникнення у центр тожсамості завершується її поступовим заміщенням ознак ідентичності маргінальними деструктивними елементами. Демонічні сили захоплюють ядро і витісняють цивілізаційні вартості на задвірки периферії. Цей момент драматичного переходу маркований роздвоєнням особистості, чіткою персональною асоціацією зі своїм вторинним «Я». Ілюстрація з тексту: «She felt as if Susan had been spirited away. She disliked very much this woman who lay here, cold and indifferent beside a suffering man, but she could not change her» [12, 425] / «Вона відчула, що Сюзен зникла. Вона ненавиділа жінку, яка лежала поруч, прохолодна і байдужа, – біля чоловіка, який страждав. Проте вона була неспроможна її змінити» (переклад – В. Л., І. З.).

Цілком логічним у згаданому контексті видається прояв бездумного ескейпізму Сюзен та її втеча від самонавіюваного alter ego у нейтральну зону затхлого готелю. Проте такий стан блаженства був короткотривалим. Він закінчується проникненням «носія цивілізації» Метью у номер готелю. Результатом цього замаху на приватність стає повторне відчуття ізоляції, яке знову починає переслідувати Сюзен. Ось приклад: «She was impelling herself from point to point like a moth dashing itself against a window-pane, sliding to the bottom, fluttering off on broken wings, then crashing into the invisible barrier again. And again and again» [12, 431] / «Вона кидалася з місця на місце, як міль, вдаряючись об шибку, сповзаючи вниз, тріпочучи зламаними крильцями, а потім з розгону влітаючи у невидимий бар'єр знову. І знову, і знову» (переклад – В. Л., І. З.).

Нервові виснаження, яке вона переживала, доклалося до перемоги деструктивних сил. Це чітко простежується в уривку з досліджуваного тексту: «Several times she returned to the room, to look for herself there, but instead she found the unnamed spirit of restlessness» [12, 431] / «Декілька разів вона поверталась до кімнати у пошуках самої себе, та знаходила тільки безіменний привид неспокою» (переклад – В. Л., І. З.).

Нездатність Сюзен збалансувати раціональні і деструктивні елементи, її прагнення до самореалізації через відмову від власної «Я-особи» зумовлює трагічну розв'язку. Таким чином, Д. Лессінг висвітлює ситуацію, коли заідеалізована когнітивна модель сприйняття дійсності постає чинником її загибелі. Водночас авторка апелює до умовного реципієнта щодо необхідності суспільного та особистого усвідомлення наявності вибору множинних світоглядних позицій.

Висновки. Проведений аналіз дає підстави констатувати посилення психологізму й образності малої прози Д. Лессінг у 60-х рр. ХХ ст. При цьому має місце чітка структуризація викладу. Вона превалює у внутрішній організації тексту. Ця послідовність передовсім відображена за допомогою використання художньої метафори. Таке застосування названого стилістичного засобу спрямоване на зображення еволюції і перетворень, які зазнають герої творів авторки. Динамізм якісних змін торкається не лише головних персонажів коротких оповідань, але й другорядних дієвих осіб. Звідси – поступовий розвиток, що нерозривно охоплює індивідуальний і колективний рівні буття. Д. Лессінг руйнує патріархальне уявлення про жінку. Натомість вона запропонувала нові виміри її об'єктності, які пов'язані з особистою свободою та правом на самореалізацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко С. До питання про гендерну літературу / С. Авраменко // Гуманітарний вісник [Текст] : [всеукр. зб. наук. пр.]. Серія : Іноземна філологія. – Черкаси : Видавництво Черкаського державного технологічного університету, 2009. – Вип. 13. – С. 8–12.
2. Зимомря І. Романи Емми Андієвської: психологічний дискурс / І. Зимомря. – Дрогобич: Коло, 2004. – 148 с.
3. Подкоритова О. Філософсько-ідеологічні засади творчості Доріс Лессінг: пошуки ідеалу / О. Подкоритова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : [зб. наук. пр.]. Серія : Філологічні науки. – Житомир: ЖДУ, 2009. – Вип. 46. – С. 45–49.
4. Bloom H. Doris Lessing (Bloom's Modern Critical Views) / H. Bloom. – New York : Chelsea House Publishers, 2003. – 300 p.
5. Brewster D. Doris Lessing / Dorothy Brewster. New York : Twayne Publishers, Inc., 1965. – 173 p.

6. De Lauretis T. Technologies of Gender: Essays on Theory, Film and Fiction. / Teresa de Lauretis. Bloomington : Indiana University Press, 1987. – 168 p.
7. Drabble M. Doris Lessing: Cassandra in a World under Siege / Margaret Drabble // Ramparts. – 1972. – №10. – P. 50–54.
8. Fishburn K. The Unexpected Universe of Doris Lessing: A Study in Narrative Technique / Katherine Fishburn. – Westport : Greenwood Press, 1985. – 184 p.
9. Halisky L. Redeeming the Irrational: The Inexplicable Heroines of 'A Sorrowful Woman' and 'To Room Nineteen' / L. Halisky // Studies in Short Fiction – 1990. – №1. – P. 45–54.
10. Hanson C. Short Stories and Short Fictions, 1880-1980 / C. Hanson. – London : Pelgrave Macmillan, 1985. – 189 p.
11. Hunter E. Madness in Doris Lessing „To Room Nineteen» / E. Hunter // English Studies in Africa. – 1987. – №2. – P. 91–104.
12. Lessing D. Stories / D. Lessing. – New York : Alfred A. Knopf, 1978. – 696 p.
13. O'Connor F. The Lonely Voice: A Study of the Short Story / F. O'Connor. – Cleveland : The World Publishing Company, 1963. – 224 p.
14. Oehling R. Doris Lessing / Rick Oehling // A Reader's Companion to the Short Story in English; [edited by Erin Fallon]. – West Port : Greenwood Press, 2001. – P. 241–252.
15. Pruitt V. The Crucial Balance: A Theme in Lessing's Short Fiction / Virginia Pruitt // Studies in Short Fiction. – 1981. – №22. – P. 107–110.
16. Quawas R. Lessing's To Room Nineteen: Susan's voyage into the Inner Space of Elsewhere / Rula Quawas // Atlantis. – 2007. – № 29. – P. 107–122.

УДК 81'373.61:282+811.161'04=112.2

Тарас ПИЦ,
м. Дрогобич

ВІДОБРАЖЕННЯ НІМЕЦЬКИХ НАЗВ МУЛЯРА У СЛОВ'ЯНСЬКИХ АПЕЛЯТИВАХ ТА АНТРОПОНІМАХ

Досліджено поширення слов'янських найменувань муляра «мурарь», «мулярь», «мураль» на території польської, української, білоруської та російської мов XV-XVII ст. На основі порівняльного аналізу писемних пам'яток слов'янських мов і німецьких діалектів визначено діалектну основу для слов'янських назв ремісників у німецьких діалектах, описано їхній шлях поширення та окреслено період запозичення.

Ключові слова: запозичення, походження лексем, діалектна основа, назва ремісника, форма поширення.